

Lackner László

Fotórekviem – haranglábakért

Kotnyek István: Harangszó a dombok között című albumáról

Indítsunk egy vitathatatlan ténnyel: Kotnyek István a zalai képzőművészet sokoldalú személyisége. Közel négy évtizede bukkan fel, mint tehetséges festő, aztán olvashattunk róla, mint jó szemű fotósról, majd, mint egyéni látásmódú, élvezetes munkákat készítő amatőr filmes tette magát ismertté. Mindenesetre, ha Nagykanizsán, vagy Zalában, esetleg a Dunántúlon képzőművészeti tárlat szerveződött, szerveződik a fenti műfajokban, általában Kotnyek jelen volt, jelen van, és mindig képes magával ragadó műveket produkálni, sőt, gyakorta önmagát megújító módon meglepetést okozni.

Az címben vállalt „elfogultan” szó azt jelzi, hogy régóta személyesen ismerem, kedvelem a munkáit.

1996-ban megjelent egy meghökkentő fotóalbuma Talált tájaim, Zalában címmel. A felszabadult, elszabadult színes fotózás világában fekete-fehér képekkel, többnyire hajnali, vagy alkonyati világításban, derengő, alig látható sziluettek, ködbe vesző tájak, sejtelmes, mesebeli világ... Előszavában így hitelesíti ezt a végletes megvilágítás-választást a szerző: „A fotózásban a klasszikus fekete-fehér kép magától értetődő számomra. Ezzel szemben úgy érzem, a színes fotó naturalizmusa, esetlegessége jobban leblokkolja a néző képzeletét, mint a fény által körbe járt szürke tónusok végtelen gazdagsága.”. Már ebben a kötetben is fel-felbukkannak a zalai népi építészet egyszerű, de erőteljes remekei (a becsehelyi pincesor, a lovászi útszéli kereszt, a söjtöri, gosztojai borospince), míg új könyve a zalai, göcseji haranglábakról készített felvételek revelációszámba menő gyűjteménye. Örömmel tapasztaltam, hogy a fotográfus nem változtatott puritán, a színességet elutasító felfogásán, a képek fekete-szürke-fehér tónusokból, ritmusokból, a fény és árnyék játékaiból állnak össze. (Itt-ott azért fel-feltűnnek a sejtelmes pasztellszínek, például a bagladi harangláb fekete-fehér szerkezetében heverésző macska enyhén barnára „exponált” zsánere. Így lett a mikekarácsonyfai harangláb is barnított árnyalatú, mintegy hangsúlyozva, ellenpontozva a szürke háttér bekeményített, uralkodó hangulatát)

A könyv átlapozása után az első emocionális reakció a felfedezés. Annyi viszontagságos, múltromboló évtized után még mindig milyen sok gyönyörű harangláb búvik meg, vagy magasodik a zalai falvakban! (Természetesen, ha a kötet mellé tudnánk helyezni azon építmények fotóit is, amelyek elpusztultak, vagy amelyeket eltüntettek, akkor ez az érzés még erőteljesebb lenne.)

Az első igényes és átfogó néprajzi, népi építészeti helyzetfelmérést Gönczi Ferenc adta közre 1914-ben a Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése címmel, melyben a szerző így beszél a múlt század eleji zalai falvakban talált egyházi építményekről: „A templomok, kápolnák egyrésze a falu közepén áll, másrésze a falu végére került, a hol egy kis térség jutott. A templomokat általában a község kiemelkedőbb pontjára építették. Göcsejben és Hetésben kevés helyen van templom vagy kápolna. Ezeket haranglábak helyettesítik. A faluknak körül-belül 3-része haranglábbal van ellátva. Még a templommal bíró községekben is van itt-ott harangláb.”

Ha feltételezzük, hogy Zalában, a múlt század elején több mint 300 faluban éltek, ez legalább 200 harangláb meglétét feltételezi. A Kotnyek-fotóalbum tanúsága szerint számuk ma éppen csak meghaladja a 100-at, lehangoló, hogy ezeknek a jellegzetes, helyi hagyományokat tükröző építményeknek a fele megsemmisült. Nagyon változatos formákat találhatunk az egyes településeken. A „szegényházi” típus, mint ahogy azt Tóth János Göcsej népi építésze című könyve vázolja: „Legegyszerűbb alakjában a

gémeskút ágasfájához hasonlít, melyre kis sátorfedele (kalapot) raknak, s amelyről csak a gém hiányzik". A tehetősebb falvak magasabb, bonyolultabb szerkezetet emeltek, így került az egyszerű ágasfa mellé egyik helyen merevítő dúc, másutt még talpfa is, egyeseket szoknyával láttak el, míg akadt település, ahol két harang került a kalap alá. Módos községekben pedig megjelentek a téglából emelt, kis kápolnára emlékeztető haranglábak. A fotóalbum dokumentáló oldalain – minden veszteség ellenére – örömmel fedezzük fel, hogy ez az idilli sokszínűség, a még fellelhető helyszíni tárlatban, Zala megye kis falvaiban ma is jelen van. Jó látni az ágasfás, egyszerű haranglábakat Csonkahegyháton, Zalabaksán (Cupon), Zalaszentmihályfán, de ennél még szívderítőbb, hogy több településen is új (vagy megújított) építmény szolgálja a híveket.

Elnézést a szerzőtől, hogy eleddig inkább a fotók tárgyáról, és nem az ő művészi teljesítményéről szóltam, de lenyűgözött a vállalkozás értékmentő, értékörző küldetése. Fontos, hogy tudatosodjon bennünk, a csodálatos, de ugyanakkor veszélyeztetett hagyaték pótolhatatlansága, vigyázzunk rájuk, és talán a városképi jelentőségű és műemlék jellegű minősítések helyett célszerű lenne az erre érdemeseket szigorúbb műemléki védelem alá helyezni.

A felvételek többségének borongós hangulata sugallja is ezt a féltést, hiszen láthatóan hajnalban, alkonyatkor, borús időben készültek, ezzel mintegy spiritualizálva körülöttük léggör, kicsit múlt időbe helyezve át az épületek jelentős részének mai látványát. A fotós szemmel láthatóan kerülte a nyári, szípkázó napsütést. Szándékaival nyilván nem egyezett a felhőtlen ragyogás. A szórványosan megjelenő életkép-körítés is többnyire szomorkás, egy-egy hajlott hátú öregasszony, lógó fejű, elosonó eb, havas úton karácsonyfát cipelő, csuklyás férfi, évszázados, repedezett erezetű gerendavég. Hogy teljesen ne szomorodjunk bele a képsorok depimáló látványába, találunk lógó nyelvű kutyával játszó kislányt, derűsebb képi miliőben; vagy harangkötelet húzó tarkaruhás asszonyt; napban megcsillanó csillagot a torony sapkájának tetején.

Megkapóan szép és megnyugtató hangulatot áraszt a kustánszegi (paraszai) harangláb téli napsütésben elkapott pillanata, a csonkahegyháti szoknyás és állványos haranglábak kettőse, a dióskáli egyszerű harangláb a havas faluszélen, a tárlatot – talán figyelmeztetésül – a pusztulófélben lévő becsehelyi (mávai-hegyi) épület zárja, őszies, tél felé ballagó időt sugallva.

Hogy egy-egy falu lakóinak életébe mennyire beépült az a kis, vékony hangon csendítő harangláb, idézzünk Németh István Péter igényesen megírt előszavából, amelynek már a címe is ráhangoló erejű: Szavak a harangok szívéig.

„Titokzatos volt a harangláb. Képzeletem gyermekkori úrhajója, amely hirtelen, mint elhadart esti ima, felröppenhet a végtelenbe. Lassan megtudtam róla ezt-azt. Derengett már diákkorom első leckéi közt a parasztkoroknál is ősi gerendák gótikája. Életemben először haranglábát a nemesnépi rokonok házában szomszédságában láttam.”

Az album belső címlapján Nagy Gáspár szép versrészletét olvashatjuk:

*„...de a zúgást a harangét
visszahoznám mindig délre
mert ameddig egy harang szól
és a tájban áll kőkereszt
Isten addig ott araszol
ladikodban s veled evez.”*

(Hullámzó vizeken keresztül)

Visszahozható-e a haranglábakból felcsendülő déli harangszó? Képesek vagyunk-e hangját meghallani? Fotórekviem ez a szép kiállítású album a kis falvakban elnémult vagy elnémuló harangszóért, mely múltunk egy értékes darabját jeleníti meg. Kotnyek István vállalkozása, teljességre törekvő gyűjtő-dokumentáló munkája ezért figyelemre méltó.

(Canissa Kiadó, Nagykanizsa, 2005.)